

دکتر سیدعلی خالقی نژاد
پژوهشگر پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش

برنامه درسی

ته‌واریکی از منظری دیگر

برنامه درسی اوان کودکی در نیوزیلند

کشور نیوزیلند با حدود پنج میلیون نفر جمعیت در قاره اقیانوسیه واقع شده است و از نظر سطح رفاه و شاخص‌های توسعه انسانی در سطح جهان جایگاه مناسبی دارد. در این کشور به آموزش اوان کودکی اهمیت زیادی داده می‌شود. برنامه درسی اوان کودکی نیوزیلند با نام «ته‌واریکی» که در بافت محلی به معنی «حصیر بافته شده»^۱ است، به کودکان این کشور عرضه می‌شود. ته‌واریکی در بسیاری از زمینه‌ها کودک و خانواده را مشارکت می‌دهد. در ته‌واریکی چهار اصل توانمندسازی (برنامه درسی کودک را توانمند می‌سازد)، تحول کل‌گرا (کل‌نگری برای رشد و یادگیری کودک را انعکاس می‌دهد)، خانواده و جامعه (خانواده و جامعه بخشی از برنامه درسی است)، برقراری ارتباط (کودکان

از طریق تعامل دوجانبه، پاسخگومدارانه و مسئولانه با افراد، مکان‌ها و اشیاء یاد می‌گیرند) مورد توجه قرار گرفته‌اند. در این برنامه درسی پنج سطح شامل: خوشبختی، احساس تعلق، اشتراک مساعی و همکاری، گفت‌وگو و ارتباط و کاوش فعال تعریف شده و متناسب با هر سطح هدفی مشخص شده است. در این نوشتار به تبیین دو سطح زیر می‌پردازیم.

کلیدواژه‌ها: کودک، خانواده، جامعه، مهارت‌ها، فرصت‌ها، رشد همه‌جانبه

سطح ارتباط و گفت‌وگو. هدف از این سطح آن است که کودکان محیطی را تجربه کنند که در آن مهارت‌های غیر کلامی و کلامی با مقاصد گوناگون و به دلایل مختلف پرورده می‌شوند.

سطح کاوش فعال. هدف از این سطح آن است که کودکان محیطی را تجربه کنند که در آن بازی یک یادگیری معنی‌دار دارای ارزش است، و اهمیت بازی‌های طبیعی شناخته می‌شود (مفیدی، ۱۳۹۶).

در نسخه جدید، تغییرات اجتماعی در ۲۰ سال گذشته و همین‌طور تحولات پژوهش درباره برنامه درسی، سنجش، آموزش (پداگوژی) و فعالیت‌ها تشخیص داده شده است. برای مثال، به هویت‌ها، فرهنگ‌های متفاوت و نیازهای کودکان توجه شده و منابع واضح بیشتری برای کودکانی که به حمایت‌های یادگیری بیشتر نیاز دارند، در نظر گرفته شده است (وزارت آموزش و پرورش نیوزیلند، ۲۰۱۹).

در نسخه اصلاح‌شده سال ۲۰۱۷ اصول (توانمندسازی، تحول کل‌گرا، خانواده و جامعه، برقراری ارتباط)، و سطوح (سطح خوشبختی، احساس تعلق، اشتراک مساعی و همکاری، ارتباط و گفتگو، کاوش فعال) گذشته کاملاً دست‌نخورده باقی مانده‌اند، ولی پیامدهای یادگیری مورد بازنگری جدی قرار گرفته‌اند. در تئوریک جدید، تجربه‌های یادگیری معطوف به پیامدهای یادگیری هر سطح و هدف براساس سه مرحله رشد کودکان «نوزاد (تاقبل از دوازده‌ماهگی)، طفل و کودک» طبقه‌بندی می‌شود.

تعداد پیامدهای یادگیری از ۱۱۸ به ۲۰ مورد کاهش می‌یابد و شامل دانش، مهارت‌ها، نگرش‌ها و تمایلات است که در جدول‌های ۱ تا ۵ ذکر شده‌اند. وقتی دانش، مهارت و نگرش ترکیب می‌شوند، تمایلات به وجود می‌آیند. تمایلات سبب می‌شوند که فرد در یک موقعیت به شیوه منحصر به فردی پاسخ دهد (وزارت آموزش و پرورش نیوزیلند، ۲۰۱۷). تئوریک تمایلات یادگیری را با عنوان «الگوهای یادگیری یا عادات ذهن» تعریف می‌کند که با نظریه‌های کاری ارتباط نزدیکی دارند (وزارت آموزش و پرورش نیوزیلند، ۲۰۱۹).

تمایلات برای یادگیری مادام‌العمر بالارزش شناخته شده‌اند. در یادگیری مادام‌العمر، شخص به دلیل شخصی و حرفه‌ای به دنبال مسائلی است که با آن‌ها روبه‌رو می‌شود. تمایلات یادگیری مورد نظر تئوریک شامل شجاعت، کنجکاوی، اعتماد، بازیگری، پشتکار، اعتمادبه‌نفس، مسئولیت‌پذیری، عمل متقابل، خلاقیت، تخیل و تاب‌آوری است. باورهای فرهنگی در تعیین اینکه تمایلات یادگیری بالارزش کدام‌ها هستند، بسیار اثرگذار است. تمایلات یادگیری عناصر «آمدگی، اراده و خواستن، و توانایی» را با هم تلفیق می‌کنند. در برنامه درسی تئوریک آمده است، آماده بودن به معنی میل داشتن، خواستن به معنی حساسیت به زمان و مکان، و قادر بودن به معنی داشتن دانش و مهارت ضروری است (وزارت آموزش و پرورش نیوزیلند، ۲۰۱۷). «نظریه‌های کاری» شامل ایده‌ها و ادراکات است و هنگامی در کودک به وجود می‌آید که از دانش گذشته برای ساختن معنی از تجربه جدید استفاده شود (وزارت آموزش و پرورش نیوزیلند، ۲۰۱۷).

در سطح ارتباط و گفت‌وگو، تعامل بین کودک با همسال، مربی، مواد آموزشی و فضای موجود در محیط مورد توجه قرار می‌گیرد. (جدول ۱) در سطح کاوش فعال «بازی» نقش مهمی بازی می‌کند. راهبردهای آموزشی در این سطح بر دستکاری تأکید دارند و فرایند فهمیدن را تسهیل می‌کنند. در چنین فضایی، تمایلات یادگیری و نظریه‌های یادگیری هر کودکی به‌طور مداوم در حال ساخته شدن هستند. (جدول ۲)

جدول ۱. برنامه‌ی درسی ته‌واریکی در نیوزیلند. سطح ارتباط و گفت‌وگو

اهداف	پیامدهای یادگیری	شواهد
کودکان محیطی را تجربه می‌کنند که:	کودکان در طول زمان و با هدایت و تشویق به نحو فزاینده‌ای قادر خواهند بود:	این پیامدها زمانی به‌عنوان یادگیری مشاهده خواهند شد که کودکان، برای مثال نشان دهند:
مهارت‌های ارتباطی غیر کلامی را برای دامنه‌ای از اهداف توسعه می‌دهند	از حرکت و اشاره برای بیان خودشان استفاده کنند.	توانایی بیان احساسات و هیجان‌ها را در دامنه‌ای از راه‌های غیر کلامی مناسب و پاسخ به درخواست‌های غیر کلامی دیگران دارند. از مهارت‌های پاسخگویانه و دوطرفه از قبیل نوبت گرفتن استفاده می‌کنند. از نحو پیچیده و واژگان زیاد استفاده می‌کنند و از صداها در کلمات، قافیه، ریتم، و تشخیص بعضی از حروف و مفاهیم چاپی آگاه‌اند.
مهارت‌های ارتباط کلامی را برای دامنه‌ای از اهداف توسعه می‌دهند	زبان شفاهی را بفهمند و از آن برای دامنه‌ای از اهداف استفاده کنند.	به ارزشمند بودن زبان مادری اعتماد دارند و توانایی بالایی در استفاده از یک زبان دارند. به «ته را مائوری» به عنوانی زبان زنده و مرتبط ارجح می‌گذارند. می‌فهمند که نمادها می‌توانند به وسیله‌ی دیگران خوانده شوند و افکار، تجربه‌ها و ایده‌هایی را که از طریق واژگان، تصویرها، اعداد، صداها، اشکال، مدل‌ها و عکس‌ها ارائه می‌شوند، در خود توسعه می‌دهند. می‌توانند با داستان‌ها و ادبیاتی که در فرهنگ آن‌ها ارزشمند تلقی می‌شود، آشنا شوند و خود را توسعه دهند. از طریق آشنایی با مواد چاپی و استفاده از آن در فعالیت‌ها، که برای کودکان هدفمند و معنی‌دار است، خود را توسعه می‌دهند. با عدد آشنایی دارند و از آن، از طریق کشف کردن و مشاهده و در فعالیت‌ها استفاده می‌کنند. توانایی کشف، لذت بردن و توصیف الگوها، و روابط مرتبط با کمیت، عدد، اندازه‌گیری، شکل و اعدادی را که می‌توانند سرگرم‌کننده، آگاهی‌دهنده و هیجان‌برانگیز باشند، می‌شناسند.
فرصت تجربه‌ی داستان‌ها یا نمادهایی از فرهنگ خودشان یا دیگران را فراهم می‌کنند.	از شنیدن داستان، بازگویی و ایجاد آن‌ها لذت ببرند. مفاهیم و نمادهای چاپی را بشناسند و از آن‌ها برای سرگرمی و فهمیدن و به‌طور هدفمند استفاده کنند. نمادها و مفاهیم ریاضی را بشناسند و از آن‌ها برای سرگرمی، فهمیدن و به‌طور هدفمند استفاده کنند.	از زبان برای بیان احساسات و نگرش‌ها، مذاکره، خلق و بازگویی داستان، مرتبط کردن اطلاعات و حل مشکلات استفاده می‌کنند.
راه‌های مختلفی را برای خلاقیت و خودبینی کشف می‌کنند.	احساسات و ایده‌های خویش را با استفاده از دامنه‌ای از مواد و مدل‌ها بیان کنند.	در فرایندهای هنری از قبیل بریدن، نقاشی کردن و کولاژ مهارت و اعتمادبه‌نفس دارند. در استفاده از ابزارهای چندمنظوره از قبیل مداد، چوب، ابزارهای موسیقی، و فناوری‌های آموزشی که می‌توان از آن‌ها برای بیان احساسات و ارائه‌ی اطلاعات استفاده کرد، مهارت دارند. توانایی آفرینندگی و بیان کردن از طریق فعالیت‌های هنری، دیداری، نمایشی، آهنگ سازی را دارند. هنر را در فرهنگ‌های مختلف می‌فهمند و تشخیص می‌دهند این ابزارها می‌توانند سرگرم‌کننده و مطلع‌کننده باشند.

جدول ۲. برنامه درسی تهواریکی در نیوزیلند. سطح کاوش فعال

اهداف	پیامدهای یادگیری	شواهد
کودکان محیطی را تجربه می‌کنند که:	کودکان در طول زمان و با هدایت و تشویق به نحو فزاینده‌ای قادر خواهند بود:	این پیامدها زمانی به‌عنوان یادگیری مشاهده خواهند شد که کودکان، برای مثال، نشان دهند:
در آن به بازی کودکان به‌عنوان یادگیری معنی‌دار ارج نهاده می‌شود و اهمیت بازی فی‌البداهه تشخیص داده می‌شود.	بازی کنند، تخیل کنند، اختراع کنند و تجربه کنند.	برای تطابق با نبود قطعیت، جایگزین‌های تصویری، تصمیم‌سازی، انتخاب مواد و اصلاح مشکلات خودشان توانایی و تمایل دارند. فهمیدن، کشف کردن و بازی کردن با ایده‌ها، مواد و مشارکت با دیگران راه‌های بارز و مهم یادگیری هستند. به بازی و مجموعه کارهای معمول بازی نمادین، تخیلی یا نمایشی اعتماد دارند. برای پیگیری علاقه‌ها یا پروژه‌ها به‌صورت مداوم توانایی دارند.
در آن اعتمادبه‌نفس لازم را درباره بدنشان به دست می‌آورند و آن را کنترل می‌کنند	با اعتمادبه‌نفس حرکت کنند و به‌صورت فیزیکی خود را در معرض چالش قرار دهند.	درباره جهان کنج‌کاوند و برای به اشتراک‌گذاری علاقه‌ها با دیگران تمایل و علاقه دارند. در کشف کردن و آگاه‌شدن از جهان اعتمادبه‌نفس دارند. از چنین راهبردهایی برای تنظیم و حل مشکلات، جست‌وجوی الگوها، دسته‌بندی و حدس زدن، آزمون و خطا، مشاهده، برنامه‌ریزی، مقایسه، توضیح دادن، مشارکت در گفت‌وگوهای تأملی و گوش دادن به داستان‌ها استفاده می‌کنند.
راهبردهایی برای کاوشگری، تفکر و استدلال کردن فعال را یاد می‌گیرند.	از دامنه‌ای از راهبردها برای استدلال و حل مسئله استفاده کنند	توان کنترل بدن، از جمله در مهارت‌های حرکتی، چابکی و تعادل و توانایی، هماهنگی و اعتمادبه‌نفس در استفاده از بدن خود برای خطرات و چالش‌های جسمی را دارند. حوزه‌های متفاوت دانشی را تشخیص می‌دهند و آن‌ها را با فهم مردم، مکان‌ها و چیزها تطبیق می‌دهند. توانایی ارائه اکتشافات با استفاده از رسانه‌های خلاق و دیجیتال را دارند.
نظریه‌های کاری را برای معناسازی از جهان‌های مادی، فیزیک، اجتماعی و طبیعی توسعه می‌دهند.	از طریق ایجاد و اصلاح نظریه‌های کاری، جهان خود را فهم کنند.	برای کاوشگری، کشف، ایجاد، و اصلاح نظریه‌های کاری درباره جهان معنوی، جسمانی، اجتماعی، و طبیعی برساخته انسان کنج‌کاوی و توانایی دارند. آگاهی مسئولیت‌پذیرانه از جهان زنده دارند و چگونگی مراقبت از آن را می‌دانند.

سنجش از کودکان

در نسخه به‌روز شده تهواریکی پیشنهاد شده است که سنجش از یادگیری و رشد کودکان شامل مشاهده هوشمندانه بزرگسالان با تجربه و دانشمند، با هدف بهبود برنامه، باشد. سنجش در لحظه لحظه حضور کودکان صورت می‌گیرد؛ وقتی بزرگسالان گوش می‌دهند، مشاهده می‌کنند، و با کودک یا گروهی از کودکان تعامل دارند، این مشاهده پیوسته مبنای اطلاعاتی برای سنجش عمیق را فراهم می‌کند که در تصمیم‌گیری درباره اینکه چگونه نیازهای کودک را برطرف کنیم، بسیار مهم است. سنجش عمیق نیازمند آن است که بزرگسالان تغییر در رفتار و یادگیری کودکان را مشاهده و آن را به اهداف یادگیری وصل کنند. سنجش به اصلاح و توسعه برنامه کمک می‌کند (مک لاجلان، ۲۰۱۸).

پی‌نوشت‌ها

1. Te Whāriki
2. woven mat
3. Playfulness
4. working theories
5. McLachlan, C.

نتیجه‌گیری

هدف از این مطالعه، ارائه توصیفی از چارچوب تهواریکی بوده است. تهواریکی تلفیقی از تجربه‌های بومی و جهانی است؛ هم به بافت ارزش‌های محلی نیوزیلند توجه دارد و هم خود را از دستاوردهای علمی در سطح جهان بی‌نیاز نمی‌بیند. نسخه سال ۲۰۱۷ تهواریکی با وجود حفظ ساختار گذشته پیامدهای یادگیری، در عین حفظ ایده‌هایی که به رشد همه جانبه کودک کمک می‌کنند، بسیار خلاصه شده است تا امکان ارزشیابی بهتر از پیامدهای مهم برای کودکان نیوزیلندی به راحتی امکان‌پذیر باشد. برنامه درسی پیش‌دبستان در ایران که در قالب «راهنمای برنامه و فعالیت‌های آموزشی و پرورشی دوره پیش‌دبستانی» تنظیم و مصوب شده است، در قیاس با تهواریکی جدید پر حجم به نظر می‌رسد و تهواریکی شاید بتواند الگوی مناسبی برای تخیلی آن باشد.

منابع

۱. مفیدی، فرخنده (۱۳۹۶). تهواریکی چیست؟ رشد آموزش پیش‌دبستانی، ۹ (۲)، ۴-۶.
2. Ministry of Education. (2017). Te Whāriki, Early childhood curriculum. Retrieved from: <https://education.govt.nz/assets/Documents/Early-Childhood/ELS-Te-Whariki-Early-Childhood-Curriculum-ENG-Web.pdf>